

vadna in takim pisateljem priljubljena, ki žive in občujejo z mestnimi prebivavci.

Smemo li zategadelj, ker smo pokazali, kako je nastala, dati ji hkratu pečat in dovolilo, da naj se svobodno šopiri v našem pismenem jeziku? Ne; mariveč reči moramo s pohvaljenimi Tomiškovicimi besedami: Novotarija, ki ni potrebna in je celo tujega izvira, se mora izganjati iz knjižnega jezika brez usmiljenja!. Prepuštimo jo tedaj, ker je šele mlada skaza, ki še ni dobila pri nas domovinstva, z mirno vestjo Žanetu iz Ljubljane ali pa Boltatovemu Pepetu!

Upokojeni rodoljub.

Fran Milčinski.

Ne rečem, če je človek pijan — pijanec, če ga ne posadiš v dim, smrad in šum, se pritoži, da je dolgčas! Toda trezen biti in trezen se voziti v nedeljo zvečer z dolenskim vlakom proti Ljubljani, je hujše od vic! Ves vlak je pijan, kolikor ga je, še lokomotiva se kaj sumljivo zaletava po postajah.

Ono nedeljo sem imel opravek na Dolenjskem. Naneslo pa je tako, da sem zvečer, namenjen na vlak, trezen prišel na postajo, res trezen, saj pijančevanje je le gnusna razvada, pijača pa je bila tudi bolj slaba.

Vlak je bil kakor potujoča menažerija. Čudni zverinski glasovi so se razlegali iz njega, za potnimi okni so se spenjala in premikala neznana bitja — ali so bili ljudje, ali so bile hijene, se ni dalo ločiti.

Rejeni izprevodnik me je prijazno porinil v voz, češ, le noter v kurnik, da nas bo več.

V vozu je smrdelo in se kadilo, in videlo se ni nič. Iskal sem, kam bi sedel . . . Tačas se premakne vlak in to s takim sunkom, da sem koj našel svoj sedež in sicer na dolgih bedrih kmetskega mladeniča, ki je ležal in smrčal na klopi. Sédel sem s precejšnjo silo, kar mi je bilo jako žal, kajti olikan človek sem in ne ljubim klofut.

Mladenič se je zganil, ne vem, ali je zamrmral ali je zasmrčal, zdramil se pa ni in kazalo je, da ostane mir ohranjem.

Nasproti so sedele tri ženske, glasne in vesele. Pri njih je stal rejeni izprevodnik, tudi njemu se je poznalo, da se vozi z dolenskim vlakom. Nemara so se mu bili tisti hip izmuznili iz spomina dotični propisi službenega navodila, ni mu bilo jasno, ali naj ščiplje vozne listke ali naj ščiplje ženske — pa je ščipal oboje.

Ženske tega seveda niso trpele, ker so bile tri vkupe. Z razposajenim vriščem so ga sunile od sebe, da je odletel in se vsedel ob mojo stran. Pa bi bilo še vse dobro, toda zgodilo se je, da je sedel smrčočemu mladeniču baš na usta in nos ter mu hipoma in temeljito zaprl sapo: to pa je bilo napak.

Mladenič je bil pijan, kakšen pa; ali tako pijan vendar ne, da ne bi pogrešal sape. Krčevito se je obrnil in zarjul, jaz in izprevodnik sva skočila vsak v svoj kot, fant pa je planil kvišku in potem pričel se rotiti in pridušati, ljubi moj človek: kaj takega še nisem slišal! Povedal ni pravzaprav ničesar določnega, preklinjal je le vobče, to pa v vseh legah in načinih, takorekoč simfonično ali absolutno, ustvarjajoč zgolj nekako splošno razpoloženje, kakor pravijo glasbeniki. In kletvina se mu je vlekla brez konca in kraja kakor Wagnerjeva melodija.

Izbuljenih oči se je pri tem izvajanju oziral počasi po vozu, in ko mu je pogled postal na meni, sem hoteč si pridobiti njegovo naklonjenost, mu izrekel svoje priznanje, da stari Slovani niso znali tako kleti.

Popadel pa je te besede pri narobe koncu in je zarohnel, kaj in kdo in tristotisoč ogrskih marogastih hudičev, on je Slovan, in v dokaz temu je pri tej priči zatulil slovansko himno. Ta se je tako glasila iz njegovih ust:

„Mej duš Slovani, prokleti hudič, naša reč slovanska, fiks Lavdon, sakramensko živo klije,

dokler, harduš krščen, naše verno srce, krucinal krvav, za naš narod bije!“

Vsi v vozu so vstali, se odkrili in zraven peli. Lepo ni bilo, pa zanimivo: dragocen prispevek k domačemu narodopisju. Še očenaš bi bil rad slišal, kako ga moli ta mladenič.

Toda splošno navdušenje je porabil rejeni izprevodnik, smuknil je vun in mene je potegnil seboj.

Prerila sva se skozi tri druge menažerijske vozove, take, kakršnega sva pravkar zapustila; odprl je majhen poseben oddel, samo štiri sedeže je imel, potisnil me je noter in vrata zopet zaprl.

Hvala Bogu! Tukaj se je dalo dihati, tukaj je bil zrak razmeroma kakor na vrhu Triglava. En sam človek je bil v tem oddelu. V kotu je sedel pri oknu, glavo sklonjeno v roki, in ker sem mislil, da spi, sem rekel bolj sebi nego njemu: „Lahko noč!“

A ni spal. Počasi je dvignil glavo, me pogledal, pokimal je in z globokim vzdihom odgovoril: „Lahko noč!“

Zdaj sem ga spoznal. Bil je gospod F., rodoljub, širom široke slovenske domovine povsodi znan, priljubljen in spoštovan. Od srca me je veselilo, da sem naletel na tako prijetnega družabnika, potokel sem ga po rami in mu stresel roko. „Živio rodoljube!“ sem rekel. „Kaj pa kaj narod in očetnjava in domovina, mili kraj?“

Odkimal je z glavo. Zdaj sem zapazil nenavadno resni izraz njegovega lica. Odgovoril je počasi in nepremično je zrl predse: „Narod in očetnjava in domovina, mili kraj, kaj vem, kaj je z njimi! Zanje gre sedaj skrb mlajšim in poklicanejšim, jaz sem star, onemogel, nesposoben, jaz sem — upokojen rodoljub. Bridko se je zasmel in glavo sklonil v roki. Bil je videti močno potr, nekaj hudega se mu je morda pripetilo.

Polagoma mi je razodel, kaj.

Bil je v Močilih. Močila so dolensko gnezdo z gnojem pred hišami, gnojnico po cesti in s pevskim društvom „Majolika“. Ta „Majolika“ je priredila danes v proslavo svojega trimesečnega obstanka veliko slavnost s šotori, damami, koriandoli, odposlanstvi bratskih društev, telegrami, pavovimi peresi in šaljivo pošto in pa brez petja, zato da se ne moti zabava. Gospoda F. je navdušenje za stvar seveda tudi tja gnalo: idealnemu rodoljubu se je nemara zdelo, da izda domovino, če se ne udeleži narodnega slavlja v Močilih. Šel je torej, dasi ima že nekaj mesecev hrom želodec. Ta hromi želodec pa mu je postal usoden. Gospod F. ni mogel toliko piti, kakor se spodobi o takih prilikah, in iz tega vzroka se je zgodilo, da se mu je v častljivo lice zabrusilo prezirno očitjanje, da sodi njegovo rodoljubje v zasluženi pokoj, njegova narodnost pa med škarte. Zares hude besede za moža, ki se je kazal vsa svoja leta tako kristalno čistega in vnetega boritelja za stvar . . .

Bil je po pravici globoko užaljen.

Pozval me je in glas se mu je tresel, naj izjavim čisto nepristransko in brez ozira na najino prijateljstvo, ali ni, odkar je mož, vztrajno in neutrudno pohajal vse narodne veselice od konca do kraja, in ali sem ga kdaj videl na katerikoli teh veselic brez kozarca v roki.

— „Ne, čast, komur čast, brez kozarca v roki ga nisem nikdar videl.“

Zahvalil se mi je in me vprašal, ali je torej taktno, da ne reče hvaležno, če se na tako gnusen način napade moža, ki je v delu za stvar siv postal oziroma plešast in ki je takorekoč na oltarju domovine žrtvoval svoje zdravje. Če mu je slednjič prav vsled prenapornega delovanja na tem polju odpovedal želodec — ni čuda, da mu je odpovedal: narod se probuja in rodoljubna slavja se množe od dne do dne. Ako mu je torej želodec prav v delu in boju za stvar ohromel, potem se pravi zaničevati njega, gospoda F., toliko kakor zaničevati hrabrega vojaka zaradi častne rane, prejete v boju za očetnjavo!

Pritrdil sem mu iz polnega srca.

Ogrel se je. „Saj bi rad,“ je rekel, „če bi mogel, pa ne morem! V Močila sem se peljal z najboljšimi nameni. Na veseličnem prostoru so kuhali „obmejni golaž z narodnim kolkom“. „Dobro,“ sem rekel, „semkaj ž njim, da bo kaj podlage!“ In potem sem se resno hotel lotiti pijače, da požrtvovalne dame, ki strežejo, kaj iztržijo in da bo kaj dobička za stvar. Ti moj nesrečni želodec, ni šlo. Vse okoli mene je navdušeno pilo, jaz edini sem žalostno držal križem roke, požiral sapo in si hladil ž njo želodec. Hudo mi je bilo, saj me poznate. — Pa se spomnim na pokalice, saj veste, one s sladko sodavico: otroci jih radi pijo, ker šume, pa kake ženske. Glej si, sem rekel, bom pa pokalice pil, te mi ne morejo škodovati, boljše bo pa le izgledalo kakor nič. Stopim torej okoli šotorov, vprašam po pokalicah — toda svoji usodi nikdo ne uteče! Nikoder jih niso imeli, komaj so razumeli, kaj hočem! Pač pa je občinstvo postalo pozorno name, gledalo me je kakor tujo zver, in prišel je glasen gospod z rdečo fasado, bil je zelo prijazen in rekel je, da je predsednik „Majolike“. Prijel me je pod pazduho, oprostil se je, da ne morejo ustreči moji želji, in pričel je razkladati, kako da letos na Dolenjskem ni sploh nič pokalic, ker jih je vse uničila toča. Streljali so sicer zoper točo, toda zastonj, vsa letošnja letina je šla brlizgat rakom, še toliko se ne bo pridelalo pokalic, da bi bile za seme. Tako nekako mi je pravil, pa s tako kričečim glasom, da se je zbirala okoli naju vedno večja gruča smejočega se občinstva. Mene je bilo sram. Ali me naj ima občinstvo res za tako preprostega in neolikanega. Zahvalil sem se torej vsiljivemu spremljevalcu za prijazno pojasnilo in pripomnil, da dobro vem, kaj so pokalice, in da ni res, da jih je toča pobila.

Pa kaj mi nato reče predrznež? In vsi naokoli seveda so se glasno krohotali. Reče, da se je zmotil: ne toča, ampak trtna uš, ta je uničila vse pokalice, trtna uš; ako hočem, mi lahko še gnido pokaže! In dvigne roko in sproži tik pred mojim nosom nohet ob nohtu, češ, to je gnida tiste trtne uši!"

Globoko ogorčenje je odsevalo iz poštenih oči gospoda F., ko mi je pokazal, kako mu je pred nosom z nohti tlesknil predsednik „Majolike“.

Nazori o pokalicah in njih razmerje s točo ali trtno ušjo gotovo da so lahko različni, nikakor pa ni bilo pravilno, da gre predsednik „Majolike“ in z nohti tleskne gospodu F. pred nosom. Tega ne bi smel storiti.

Gospod F. me je resno pogledal, globoko je zasopel in potem nadaljeval: „Oprostil sem roko iz nadležnega objema in sem rekel: „Gospod, vi ste pili! Pili ste gotovo iz najboljšega namena, toda iz vas govori vino, drugače ne bi žalili rodoljuba, rodoljuba, sem rekel, ki je vneto deloval za stvar, ko ste vi še platno ponujali na prodaj!“ — Dovolj rahlo sem mu povedal, kar mu je šlo, ne?, še preveč rahlo. Oni pa pokonci, pričel je z rokami opletati in kričati. „Lep rodoljub,“ me je oponašal, „ki še za liter vina nima rodoljubja v srcu, taki rodoljubi sodijo v pokoj, v zasluženi pokoj sodijo taki rodoljubi, njih narodnost pa med škarte!“ Tako je kričal, in vse naokoli mu je ploskalo, ne eden, vam rečem, ne eden se ni zavzel zame, pač pa se je zbrala „Majolika“ in mi olajšala odhod s prelepo narodno pesmijo:

„Pober' se ti huncvot preč,
da te ne bom vidla več,
da te ne bom vidla več!“

Te veselice ne pozabim! — Sicer pa: „Zrela hruška, če je ne utrgaš, pa sama pade,“ pravi pregovor. Kdo ve, ali nisem bil potreben, da me Močilani opomnijo, kaj sem: vpokojen rodoljub!“

Pritisnil je čelo zopet ob šipo, obmolknil in zrl v noč...

Mož se mi je smilil. Tragika njegove usode — v vsem obsegu mu niti ni bila še jasna — me je genila.

Tolažil sem ga, da pevsko društvo „Majolika“ pač še ne zastopa vesoljnega naroda. „Vi ste stari,“ sem rekel, „to je res; toda dandanes je ravno starost tisto, kar daje veljavo. Glejte, celo zakone sklepajo, kako je treba čuvati starino v prid in slavo domovine, v šolah uče njih varstvo, s prižnic ga pridigujejo. Poznam tudi urad,

sem rekel, tam sede tako stari gospodje, brez bergelj si ne morejo nikamor pomagati. Pa ni govora, da bi šli v pokoj, kaj še! Nasprotno, na javne stroške jih bodo restavrirali, preslikali in konservirali, pa bodo še držali kakih trideset let. Tako se ravna s starimi gospodi!“

Genljivo je bilo videti, kako je svetel žarek upanja preletel lice gospodu F.

„Toda moj želodec,“ je rahlo ugovarjal, „moj želodec res ni več za narodna slavlja!“

„Gospod F., brez strahu!“ sem rekel. „Tisti svoj želodec pošljite ali nesite v slatinsko zdravilišče, pa bo! Tam vam ga skrtučijo in prepleskajo, da bo kakor nov, in čili in zdravi boste lahko zopet delovali za stvar, kakor v svojih najboljših letih.“

Lagal sem se. Vedel sem, mož s tem želodcem je brez rešitve izgubljen za stvar. Vendar sem bil od srca vesel, da sem ga otel vsaj prvemu, najhujšemu navalu obupa, čeprav z lažjo.

Nadaljnji pogovor nama je prekinil rejni izprevoduik, ki je porinil v najin oddelek še dva moža, orožnika z nataknenim bodalom in uklenjenega ujetnika. Rekel je, da takih dveh mož, ki potujeta takorekoč v uradnih poslih, ne more puščati v menažerije. Tako smo se štirje izbrani možje vozili skupno oni konec do Ljubljane...

Na Angleškem ima vsak vlak svoj poseben voz za pijance. Slična uredba bi bila tudi na dolenski železnici nujno potrebna. Toda posebnega voza ne bo treba za pijance, ampak seveda za trezne, ker je teh manj. In niti celega voza jim ne bo treba, majhen oddelek s štirimi sedeži bo zadoščal. To skromno obzirnost pa vsekako zaslužijo oni, kateri se iz kakršnihkoli posebnih vzrokov vozijo po dolenski železnici!

Janko Glaser:

Razpoloženje.

Polagoma potuje mi po krvi kaplja
vinograda očetovega in potaplja
plamene v me, da vse mi toplo je nocoj,
da sama se nebesa bratijo z menoj!

Tako lepó je meriti široko cesto,
pa se spominjati na ljubico nezvesto:
Kje si devojka? Ali res te ni nikjer? —
In od ljubezni se smejal bi ves večer ...